

Pécsi Tudományegyetem
„Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola
Nevelésszociológia program

Dr. Kopházi-Molnár Erzsébet

A mese szimulációja

**A modern mese parafrázis morfológiai és receptív
vizsgálata**

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Konzulensek:

Prof. Dr. Héjj Andreas
egyetemi tanár

Prof. Dr. Horváth Béla
emeritus egyetemi tanár

Pécs
2021

1. A témaválasztás indoklása

Gyakorló pedagógusként munkám során mindennapi kapcsolatba kerülök gyerekekkel, felnőttekkel és olyan „majdnem” felnőttekkel, akiktől magam is sokat tanulok a pedagógiai gyakorlaton szerzett élményeikből. Tanulom a gyorsan változó világ átalakuló értékrendjét, és ezzel együtt (egy kicsit tehetetlenül is) szemlélem, hogy mennyire változnak a gyerekek, szemléletük, preferenciáik, gondolkodásmódjuk. Azokon a könyveken és meséken nőnek fel, melyek ott sorakoznak a könyvesboltok polcain, címük a jól ismert klasszikus meséket, történeteket idézik fel, tartalmuk azonban többnyire alulmarad az elvárt színvonaltól. Ezekből a művekből kell(ene) válogatnunk, hogy az esti mesére és a tanórára valót megtaláljuk, persze csak ha tudunk. Mivel angol tanítók képzésében veszek részt már több évtizede, így gyakorlati munkám során is fontos, hogy meg tudjam ítélni és meg tudjam mondani hallgatóimnak, melyik meséhez érdemes egyáltalán közelíteni, illetve hogyan közelítsünk a modern átiratokhoz, ha azokat a tanítás során használni szeretnénk és élvezetes olvasmányon keresztül kívánunk egy történetet megismertetni. Kísérletet szerettem volna tenni arra, hogy megmutassam, hogyan „építkeznek” a mesei átiratok. E folyamat során kíváncsi voltam arra, hogy az átiratok milyen módon kategorizálhatóak, morfológiai bontás segítségével a klasszikus történetek modern átiratai hogyan modellálhatóak. Nyomon szerettem volna követni azt a jelentéstartalmat is, mely az átírás folyamán megőrződik, illetve (ami talán még fontosabb) elvész. Munkám második része a befogadóra – jelen esetben a gyerekekre – fókuszált. Egy elővizsgálati kutatás során a gyerekek a mesék tetszéséről vallottak, majd az előkutatást követő felmérések után a meseátirat-kategóriák tetszéséről nyilvánítottak véleményt.

Ha bárhol mesékről van szó, hajlamosak vagyunk arra, hogy pusztán irodalmi megközelítés alapján gondolkodjunk róluk, pedig ez egyáltalán nem helyénvaló. Ahogy azt dolgozatomban is bemutattam, a mesék és értelmük elemzése, értelmezése sok területre visz bennünket. Büki Péter (1995) megfogalmazásában ezt tömören így foglalhatjuk össze: „A művészet célja, így a népmeséké is, nem pusztán szórakoztatás és nevelés, sem pedig az esztétikai élvezet nyújtása, hanem az élet nehezen elviselhető eseményeinek művészi síkon való bemutatása, átélése és feldolgozása” (Büki, 1995. 50.). Ez tehát azt jelenti, hogy nemcsak az irodalom, de a pszichológia tudományterületén is helyük van, de nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a mesei történetek „[...] szociális reprezentációk, ’világteremtés módok’, melyek a történelmi idők hatására állandó változáson mennek keresztül. Megalkotásukban és befogadásukban akaratlagos (tudatos), és akaratlan (tudat alatti, tudat előtti, félig tudatos vagy öntudatlan) folyamatok egyaránt közrejátszanak. Komplex (hétköznapi, tudományos, művészi)

ismereteket közvetítenek. Egyesítik és összekapcsolják a gyakorlatias (pragmatikus) és a pragmán túli (transzcendens, mitologikus, spirituális, mentális stb.) műveltség tartalmakat, valamint az ezeket átadó és befogadó elsajátítási utakat. A mese nem a valóság, hanem a valóság lényegének megragadása. Ezen a szinten tehát modell, amely a világ értelmezését örökíti nemzedékről nemzedékre. Csökkentve a világ komplexitását, modellt szolgáltat az élet eseményeihez. Ebben az értelemben a lelki, pszichikai, spirituális túlélést is segíti” (Tancz, 2009. 47.). Kádár Annamária (2017) a mesékből tanulható erőforrásokat a következőkben látja: reziliencia, azaz a rugalmas ellenálló képesség, a tanult tehetetlenség állapota, a stabil, megbízható és kiszámítható környezet, a követhető minta, a minőségi időélmény, melyből ő az elsőt, azaz a reziliens viselkedést tartja az összes többi alapjának. Ennek öt szintjét is ismerteti, mely az érzelmi stabilitás, a jó problémamegoldó képesség, a belső érzés, a jól fejlett reziliens képességek (pl. a saját erősségekbe és képességekbe vetett hit) és a szerendipitás képessége, vagyis az értékes dolgok megtalálásának képessége. Vidákovich Tibor (2009) tapasztalati úton be is bizonyította, hogy a mesék fejlesztő hatása a gyerekek esetén kimutatható, különös tekintettel az összefüggés-kezelő képesség fejlődésének segítésére, mivel a mesékben található összefüggések használata segíti a prediktív gondolkodást, a prediktív képességek fejlődését. Vidákovich Tibor kísérlete rávilágít arra, hogy 4-8 évesek esetén a mesékkal való fejlődéssegítésnek nagy jelentősége van a különböző tantárgyak tartalmának tanítása és a képességfejlesztés integrálása során.

A mesék azonban nemcsak az egyéni fejlődés szempontjából fontosak, hanem jelentős a szocializációs szerepük is. „A népmesékben található tartalom lélektanilag érvényes és aktuális, ugyanakkor általános, fontos, és a közösség teljes életére vonatkozóan tükröz leírásokat, megoldásokat. [...] A népmesék mint sajátos történetek, alkalmasak a személyiségfejlődés támogatására, a közösség alakítására, és több értelemben a nevelés elősegítésére” (Kovács – Stiblar, 2014. 47.). A mesék a hőssel való azonosulás révén segítenek abban, hogy a mese hallgatói a mesét megélve a való élet problémáival könnyebben meg tudjanak birkózni, utat tudjanak találni saját életükben a gyermekkorban elvesztett idilli állapot újrateremtéséhez, saját boldogulásuk, boldogságuk megtalálásához. Ez az azonosulás a felnövekedés során gyógyító erővel bír. Egy dolgot azonban szem előtt kell tartanunk. „Nagyon fontos, hogy a mesének ez az azonosulás általi „gyógyító” hatása csak a „jó” meséknél működik. Éppen amiatt, hogy a felnőttek (beleértve a szépírók egy részét is) nem feltétlenül értik a mesének ezt a szimbolikus nyelvét, túl félelmetesnek találva átírják, túl elvontnak találva átdolgozzák, túl hosszúnak találva lerövidítik a meséket, amelyek emiatt elvesztik varázserejüket” (Gyenes, 2009. 134.). Jack Zipes arra is rávilágít, hogy ezek a meséket ’jobbító’ próbálkozások nem titkolt célokkal

történtek. „A pedagógusok, a papok, a kiadók és a kormány a kezdetektől kontrollálta a gyermekirodalmat és azért nyomtatott könyveket, hogy saját érdekeit támogassa. [...E]zek az egyének és csoportok mindig arra törekedtek, hogy a saját szocializációs modelljeiket írják elő a fiatalok szocializálására is. A szövegek és viták kontextusa meghatározó maradt” (Zipes, 1981. 20.) (saját fordítás).

2. A kutatás módszere

A korábbi évszázadokban több kutató próbálkozott már szabad asszociációs módszer kidolgozásával, a jelen kutatás azonban egy újabb keletű módszerre támaszkodik, melyet Lorand B. Szalay és James Deese fejlesztett ki és tett közzé a *Subjective Meaning And Culture: An Assessment Through Word Associations* (Szubjektív jelentés és kultúra: felmérés szóasszociációkon keresztül) (1978.) című munkájában. Eredetileg a szabad asszociációs módszert a különböző kulturális különbségek feltárására használták, azonban könyvük záró fejezetében a szerzők maguk is elismerik, hogy módszerük más területeken is használható. Az asszociációval szubjektív jelentés válik elérhetővé az empirikus vizsgálat számára. Tükrözik percepcióink, hiedelmeink és attitűdjeink struktúráját és további előnye, hogy minimalizálja a kérdező közbeavatkozását, ráadásul az asszociációk függetlenek a kommunikációs szándéktól és a szavak közötti kapcsolatokat nem kötik a szintaxis és a morfológia szabályai.

2.1. Az elővizsgálat és a tesztelő kutatások

Első körben egy elővizsgálatot végeztünk. Többféle asszociációs technikára épülő módszer is ismert, melyek közül ún. asszociációs csoport analízist használtuk a gyerekek körében végzett felmérés lefolytatására. Ennek során a Dunántúl különböző településtípusaiban (nagyobb városaiban, kisvárosaiban, illetve falvakban) tanító tanárokat kértünk fel ennek lefolytatására. A cél az volt, hogy főként második osztályos (tehát már az írás készségét elsajátított) tanulók írják le azokat a szavakat vagy kifejezéseket, melyek arról jutottak eszükbe, hogy mitől tetszik nekik a mese. A tesztelés anonim módon történt és összesen 373 papírlapot eredményezett, melyeken a gyerekek által felsorolt elemek szerepeltek. A megkérdezettek időkorlát nélkül írhatták le, ami eszükbe jutott. Ezt követően a válaszok számítógépen rögzítésre kerültek. Itt némi nehézséget csak az okozott, hogy el kellett dönteni, mi számít szinonimának. Így keletkezett egy 233 itemből álló lista, melyet ezt követően öt „kódoló” kapott meg. Feladatuk az volt, hogy sorolják csoportba az összetartozó koncepciókat, melyeket Szalay és Deese

„jelentéskomponenseknek” nevez. A kategóriákat el kellett nevezniük, és azokból nem lehetett több, mint tizenkettő. Ennek eredményeként született meg egy összehasonlítási alap, melyhez a későbbiekben a mesepárok olvasása során kapott eredményeket hasonlítottuk. Összesen kilenc kategória született, az elnevezésük pedig az alapján történt, melyik elnevezést adta a legtöbb kódoló. Ennek megfelelően a következő megoszlásban láthatjuk a kategóriákba sorolt megjegyzéseket:

1. szereplők – 20%
2. a befogadóra gyakorolt hatás – 18%
3. közvetítő médium – 15%
4. cselekmény – 13%
5. mesék jellemzői, feladata – 13%
6. nem reális tartalmak – 8%
7. esztétikai élmény – 7%
8. helyszín – 3%
9. egyéb – 3%

Ha végignézzük az összes táblázatot és kiválogatjuk az első nyolc olyan elemet, melyet a legtöbben jelöltek be, a következő rangsort kapjuk:

1. vicces (187) – a befogadóra gyakorolt hatás
2. izgalmas (104) – a befogadóra gyakorolt hatás
3. van benne tanulság (58) – mesék jellemzői, feladata
4. érdekes (49) – a befogadóra gyakorolt hatás
5. szép (49) – esztétikai élmény
6. állatok vannak benne (49) – szereplők
7. jó (41) – a befogadóra gyakorolt hatás
8. a negatív szereplők mindig pórul járnak (30) – cselekmény

Ez alapján elmondhatjuk, hogy az általunk felmért gyerekek számára legfontosabb az, milyen hatást gyakorol rájuk a mese, hisz a fenti felsorolásból négy elem (vagyis a fele) ebbe a kategóriába tartozik. Ebből következik, hogy a mai gyerekeknek nagyon fontos a szórakoztatás, az izgalom, az érdekesség, ami arra enged következtetni, hogy a szórakoztató, modernizált meseátiratok mindenképpen elnyerik majd tetszésüket, különösen, ha azokban állatok is szerepelnek vagy teljes egészében állatok a szereplőik.

Ezután, a befogadás vizsgálatokat megelőzően, tesztelő kutatások elvégzésére került sor. Az első egy technikai jellegű próbálkozás volt, melynek során arra voltunk kíváncsiak, milyen hosszú ideig bírnak figyelni a gyerekek. Négy második osztályos gyerek (két kisfiú és

két kislány) egyfolytában hallgatta a meséket és közben a tetszést is jelölték különböző színnel megjelölt hőmérőkön, amely gyakorlatilag egy 0-5-ig terjedő, hatfokozatú skála, illetve azt is leírták, mi jutott eszükbe a tetszés kapcsán. Ez körülbelül két és fél órát vett igénybe és természetesen nagyon elfáradtak. Az is nyilvánvalóvá vált az első mérési próbálkozás során, hogy nagyon kedvelik a modern, vicces, szórakoztató történeteket, ugyanakkor viszonylag sok megjegyzést írtak az eredeti történetekről, lényegesen többet, mint a modern párjukról.

A második tesztelés során nagyobb mintát használtunk, összesen kilencven kisgyerek vett benne részt. Kiválasztottunk a hat mesepárból egyet és először harminc (tizenöt fiú és tizenöt lány) második osztályos gyereknek elmeséltük a klasszikus történetet. Ezt követően elmeséltük harminc (tizenöt fiú és tizenöt lány) tanulónak a modern párját. Következő lépésként mindkét történetet együtt meséltük el egy másik iskolában szintén harminc (tizenöt fiú és tizenöt lány) másodikos tanulónak. Mindhárom alkalommal a gyerekek a történetek meghallgatása után egy hőmérőn jelölték, mennyire tetszett nekik a mese, illetve szabad asszociációval azt is leírták, vagy inkább felsorolták, mi tetszett nekik a mesében. Ebben a tesztelő kutatásban arra voltunk kíváncsiak, hogy hatnak egymásra a mesék, befolyásolják-e az ítéletet, ha nem külön-külön, hanem egymás után hallják a történeteket. Ez azért volt fontos, mert tudni szeretnénk volna, hogy a további mérések során tudjuk-e együtt mesélni az eredeti és az átírt történeteket, vagy azokat külön kell megtenni. Az alábbi táblázat (1. táblázat) foglalja össze az eredményeket, melyek a tesztelő kutatások során születtek, s mely alapján három következtetést tudunk levonni:

1. A modern mese jobban tetszett, mint a klasszikus (332 > 287)
2. Nincs jelentős különbség „külön” (169 vs. 163, illetve 141 vs 146) és „együtt” között. A jobban tetsző modern mese minimálisan kontaminálja („javítja”, tetszőbbé teszi) az egyébként kevésbé tetsző klasszikus mesét (146 vs 141).
3. Alapvetően tetszenek a mesék, hiszen a maximális tetszést jelentő (30x6) = 180 pontot jól megközelíti a „lerontatlanul” külön hallgatott modern mese 169 pontja.

Az első tesztelés során két dolog látszott, mely a későbbi méréssel összevethető: az egyik az, hogy a modern mese nagyobb tetszést aratott, a másik pedig az, hogy a gyerekek a felső értékeket adták inkább a meséknek (azaz 3-5), mint az alsó értékeket (azaz 0-2). Láthatóvá vált az is, hogy az eredeti történet és a modern átírat nem zavarja egymást, így a mesepárokat ezt követően ugyanazoknak a gyerekeknek meséltük el egymás után.

	modern külön	modern együtt	Σ	klasszikus külön	klasszikus együtt	Σ
kategória (0)	1		1	4	2	6
kategória (1)				1		1
kategória (2)	1	4	5	2		2
kategória (3)	1	2	3	1	5	6
kategória (4)	1	1	2	7	14	21
kategória (5)	26	23	49	15	9	24
Σ	30	30	60	30	30	60
súlyozott score összege	169	163	332	141	146	287

1. táblázat: A tesztelő mérés eredményei (saját szerkesztés)

2.2.A befogadás-vizsgálatok skálán mért értékei

A vizsgálatokat hat alkalommal hat különböző iskolában végeztük. Mivel a tesztelő kutatások során már jártunk egy olyan iskolában, ahol a klasszikus és a modern mesét együtt hallgatták a gyerekek, így ezt a mesepárt már nem ismételtük. A gyerekek a meghallgatást követően egy lapot kaptak, melynek egyik oldalán megjelölték a nemüket, majd felsorolták, mi tetszett a mesében. A lap hátoldalán találtak hat színes hőmérőt, melyből egyet megjelölve nyilvánítottak véleményt a tetszés fokáról. A hat hőmérő nem volt más, mint egy hatfokozatú skála 0-5-ig különböző színárnyalatokkal jelölve a kéktől (hideg szín – nem tetszik) a pirosig (meleg szín – tetszik), mely a kisgyerekek könnyebb eligazodását szolgálta. Elsőként az eredeti történetet ismerték meg, hőmérőn jelölték a tetszést, utána kifejezéseket, szavakat írtak azzal kapcsolatban, hogy mi tetszett nekik a mesében, majd a modern mese meghallgatása következett, mellyel ugyanezt a mérést végeztük el. Minden meseolvasást követően a gyerekek kézfeltartással jelölték, ismerték-e már a mesét, melyet hallottak. A hat helyszínen összesen száznolcvan kisiskolás vett részt a felmérésben. Mivel mindenki két mesét hallgatott, így háromszázzhatvan felmérő lapon született eredmény. Először a skálán mért tetszést értékeltük ki statisztikai programmal. Minden lap egy kódot kapott. Az egyes mesetípusba tartozó meséket egy-egy betű jelölte, a klasszikus történetet mindig egyes számmal, a modern változatot kettessel számoztuk, majd az F (fiú) vagy az L (lány) a nemeket jelölte 1-15-ig számozva. Az

egy mesetípusok olyan betűt kaptak, melyből könnyen felismerhetőek, így A-val jelöltük az átfedő átíratokat, K-val a klasszikus történetet, E-vel az epizódot betoldó redundáns mesét, H-val a hiperkorrekciós verziót, T-vel a túlmodernizáltat, R-rel pedig a rövidített történetet. Így tehát három változót tartalmazott a kód, mely alapján az információt rögzítettük. IBM SPSS Statistics 22 program segítségével elemeztük az eredményeket, majd diagramok készültek az eredmények még könnyebb átláthatósága érdekében. Khi-négyzet elemzés alkalmazásával megvizsgáltuk, hogy a változók között van-e összefüggés.

3. Hipotézisek, kutatói kérdések

A disszertáció elején az alábbi *kutatási kérdéseket* fogalmaztuk meg, melyekre a válaszok a fenti kutatás alapján a következőképpen fogalmazhatóak meg:

1. *kutatási kérdés: Milyen módon lehet kategorizálni a modern meseátíratokat?*

Propp érdeme, hogy megállapította, hogy a narratív struktúrákban van egy logika, amely évszázados szabályokon nyugszik. Pontosan ezekre a narratív struktúrákra szerettünk volna rátapintani a különböző meseátírat fajtákon keresztül, amelyeket ezt követően kategóriába soroltunk. Boldizsár Ildikó (1997) is már megfogalmazta az átíratok kapcsán, hogy „[a] tündérmesék tehát egyrészt rögzült formákként adódtak a mesélők számára, az egyén „kulturális örökségként” kapja, és nem egyszeri alkotói aktusban hozza létre őket, másrészt „nyitott művek”, amennyiben végtelen lehetőséget kínálnak a folyamatos és újrafelhasználásra, a szigorú szerkezeti szabályok betartása melletti alkotói szabadságra” (Boldizsár, 1997. 184.). Boldizsár maga is állított fel erre kategóriákat, melyek alapja nála a csodához való viszony. Az általa felállított kategóriák szerint „[...] az átdolgozott tündérmesékhez sorolható a redukció, az amplifikáció, az erősítés, a gyengítés és a vallásos elképzelések szerinti helyettesítés, a valóságelvű helyettesítés és a módosítás; a deformált tündérmesékhez az inverzió, a belső helyettesítés, a valóságelvű helyettesítés, az irodalmi helyettesítés, a módosítás, az ismeretlen eredetű helyettesítés; az asszimilált tündérmesékhez pedig a valóságelvű helyettesítés, a módosítás, a belső hasonulás, a valóságelvű hasonulás, a vallásos elképzelések szerinti hasonulás, az irodalmi hasonulás, valamint a specializálódás és általánosulás. Látható, hogy a hiedelmek szerinti helyettesítés és hasonulás, valamint az archaikus helyettesítés és hasonulás nem került bele egyik csoportba sem, ezeket tehát az alapforma kizárólagos sajátosságainak

kell tekintenünk, míg a valóságelvű helyettesítés és a módosítás mind a négy csoportban szerepelt” (Boldizsár, 1997. 206.).

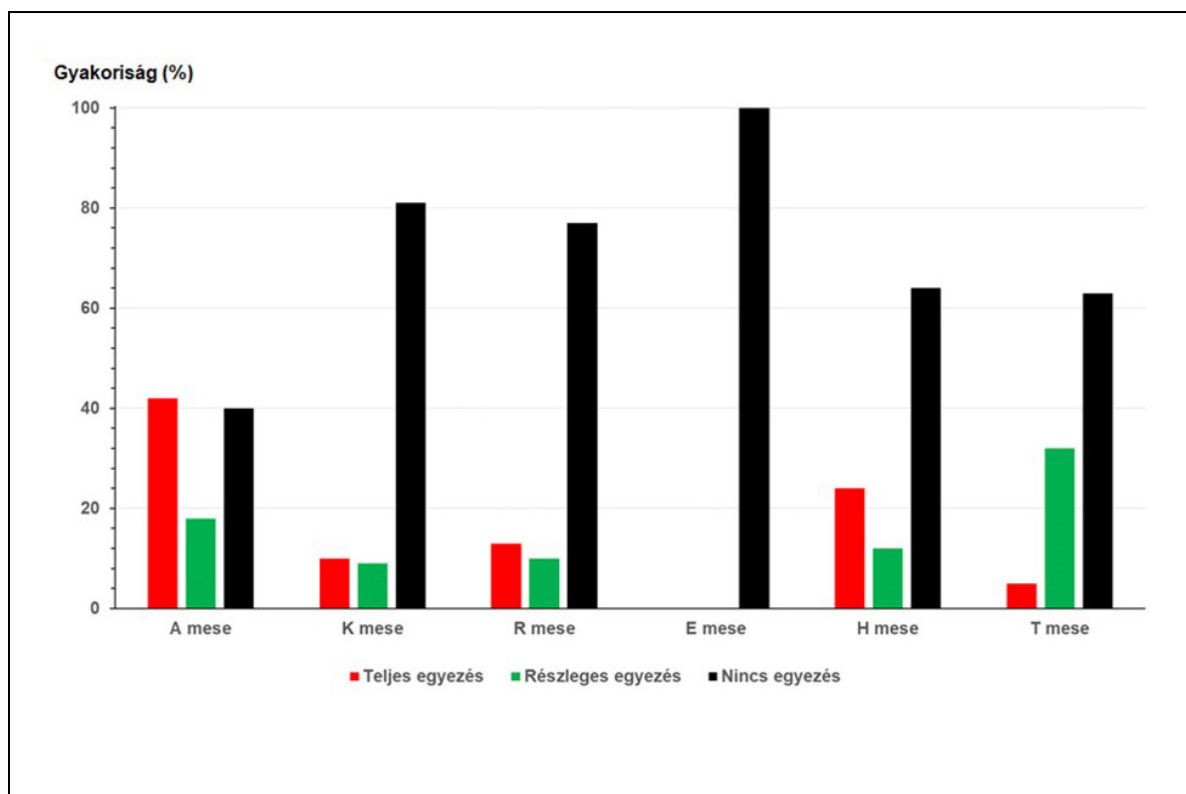
Margot Blankier (2017) egy másik felosztást kapott eredményül, amikor a tündérmesék adaptációit vizsgálta tanulmányában. A szövegeket a 'hypotext' és a 'hypertext' (azaz az eredeti szöveg és a belőle származtatott szöveg) szempontjából vizsgálta és Jack Zipes gondolataira támaszkodva megállapította, hogy az átiratoknak alapvetően két típusa van. Az egyiket duplikátumnak, a másikat revízióknak nevezi el. „Bármilyen módosításokat is hajt végre a mese mélystruktúrája – az alaptörténet, de nem szükségszerűen a szerkezet vagy a jelek – megőrződik, és így a duplikátum alapvetően ugyanaz, mint a forrás: az eredeti mese érzékenysége egész egyszerűen megismétlődik, csak felszínes változtatásokkal. A „revíziók” azonban azzal a szándékkal teremtődnek, hogy valami újat hozzanak létre” (Blankier, 2017. 112.) (saját fordítás). Blankier saját adaptációs kategóriáit a 'hypotext' és a 'hypertext' viszonyára alapozta, s így ő is hat kategóriát állított fel. Az elsőt úgy nevezte el, hogy 'ünneplés' (celebration), melynek során az eredeti narratíva egy meghatározatlan, nosztalgikus és idealizált történelmi múltba kerül. A második típus a 'kiigazítás' (adjustment), mely a forrásszöveg bizonyos elemeinek módosításával jár, a harmadikat 'neoklasszikus imitációnak' (Neoclassical imitation) nevezte el, mely a múlt nagyrabecsülésének és a jelenről tett satirikus megjegyzéseknek a kombinációja. Blankier negyedik kategóriája a 'gyarmatosítás' (colonization), mely a forrásszöveg kiürítésével és újratervezésével jár, eredményeképpen pedig a narratíva egy új kulturális közegbe kerül. Az 'analógia' (analogue) inkább csak felidézi, mint újratermeli a forrásszöveget, míg a 'paródia' (parody), melyben sokszor a humor a cél akár a forrásszöveg rovására is, azt eredményezheti, hogy a szöveg inkább válik kritikussá, mint humorossá. Az általa felállított kategóriákról azonban maga Blankier is úgy vélekedik, hogy pontos taxonómia létrehozása szinte lehetetlen, mivel az adaptációknak nagyon sok egyedi esete létezik, így célszerű azokat inkább egyedileg vizsgálni.

Az általam felállított kategóriák önkényesek. A napjainkban kapható modern átiratok mutatnak csoportonként hasonlóságokat, így az általam választott mesepárok ezeket szeretnék volna reprezentálni. A meseátiratokat az eredeti párjukkal együtt vizsgáltam, tehát a klasszikus történetet és a modern átiratot egymás mellé rendeztem, miután a meséket morfológiai elemekre, azaz a legkisebb jelentéssel bíró egységekre, bontottam. A vizsgálat alapját Propp A mese morfológiája (1999) műve szolgáltatta, illetve Bárdos (2018) Propp alapján készített meseszerkezeti táblázata. Az így kapott meseelemeket ezt követően abból a szempontból vizsgáltam meg, mennyiben van köztük teljes vagy részleges egybeesés, illetve egyáltalán nincs ilyen. Az olyan mesét, ahol a két történet cselekménye követte egymást és az egybeesés a

legnagyobb értéket mutatta (42% teljes és 18% részleges), tökéletesen fedő átiratnak neveztem el. Ennek példája Hófehérke meséje és annak egy modern párja. Azt a történetet, melynek alapja egy klasszikus történet (jelen esetben Hamlet története) és egy abból készült átirat a modern mese (itt Az Oroszlánkirály), a klasszikus történet átírásának neveztem el. A könyvpiacra talán az úgynevezett rövidített átiratból van a legtöbb, amikor a klasszikus történet igencsak megrövidül és leegyszerűsödik. Ennek illusztrálására Piroska és a farkas meséje szolgált. Itt viszonylag kevés, a történet alappilléreinek tekintett momentum maradt csak meg, a többi elem nem mutat semmiféle egyezést. A negyedik típust redundáns mesének neveztem el, mert ez mintegy továbbfűzi az eredeti mese történetét és egy olyan epizód jellegű történetet hoz létre, mely az ismert szereplőkkel történik ugyan, de az eredeti meséhez csak a mese hangulata, miliője köti. Ennek bemutatására egy Hamupipőke történetet választottam. Az általam felállított ötödik kategória a hiperkorrekciós, mely a történet főbb pontjain viszonylag jelentős egyezést mutat, de ebben az esetben a mese vége mintha korrekcióra szorulna, így pont a lényeg kap új értelmezést. Ennél a Békakirály történetnél az elemeknek több, mint a harmada egyezik. Az utolsó kategóriában található mesék is hasonló arányban illeszkednek egymáshoz, mivel a túlmodernizált átirat (jelen esetben A szélkötő Kalamona meséje) is 37%-ban mutat egyezést. Ez a Blankier által paródiának nevezett történethez áll a legközelebb.

2. *kutatási kérdés: A modern meseátiratok szerkezeti változtatásai az eredeti történethez képest eredményeznek-e tartalmi változásokat is?*

A disszertáció első részét az erre a kérdésre adandó válasz bemutatásának szenteltem. A morfológiai egységekre bontott modern és klasszikus történetek elemeinek párba rendezésével két dolgot tudunk megragadni. Az egyik az egyes elemek párja, illetve azok sorrendje, mely a történet szerkezeti szintjének egybeeséseit illetve eltéréseit tárja elénk. Minél több az egyezés, feltételezhetjük, hogy annál jobban követi az átirat az eredetit, mint ahogy azt a Hófehérke történet kapcsán is láttuk a szerkezet és a cselekmény vizsgálatokor is. Ha egyébként a klasszikus és a modern történetek morfológiai elemeinek pusztán számát vetjük össze a teljesen, a részlegesen, illetve a nem egyező elemektől függetlenül, akkor is megállapíthatunk néhány érdekes dolgot.

1. ábra: A teljes és a részleges egyezés a morfológiai elemek között, illetve azok hiánya a különböző átírat típusok esetén. A: tökéletesen fedő átírat; K: klasszikus történet átírása; R: rövidített átírat; E: redundáns átírat; H: hiperkorrekciós átírat; T: túlmodernizált mese (saját szerkesztés)

A teljesen átfedő átírat, a klasszikus történet, a hiperkorrekciós verzió és a túlmodernizált mese esetén is a modern történetek nagyjából ugyanannyi elemből állnak, mint az eredetiek. A teljesen fedő átíratnál ez a szám 55 – 49, a klasszikus történetnél 54 – 51, a hiperkorrekciós mesénél 35 – 38, míg a túlmodernizált mesénél az eredeti, és a modern is 64 – 64 elemből áll. A rövid mese azonban ténylegesen is megrövidült, mivel az eredeti történet 48, míg modern párja csak 11 elemből áll, de hasonló a helyzet a redundáns mesénél is, ahol az epizódoszerű betoldás egy 22 elemből álló történet az eredeti 87-hez képest. Sok információt hordoznak a „lyukak”, tehát azok az üres helyek is, melyeknek nincs párja. Ha az eredeti mese hordoz többletet, vagyis a modernben több elemnek nincs párja, akkor a modern történet valószínűleg rövidebb lett, amint azt a nagyon rövidre sikeredett Piroska mese is mutatta. A redundáns mese – ahogy azt az elnevezéssel is szerettük volna hangsúlyozni – esetén a modern történet mintegy „duzzasztja” az eredetit, közös pontok csak a szereplők és a történet alaphangulata, a szerkezet és a cselekmény azonban nem találkozik. A hiperkorrekciós mese esetén viszonylag nagy az egybeesés (36%), de a mese vége, mivel „korrigálja” a „hibásnak vélt”, tehát korrekcióra

szoruló történetet, a végén mindenképp eltérést mutat. A túlmodernizált mese is hasonló arányú egyezést mutat, mint az előbbi, de ahogy azt a mesék részletesebb elemzésekor láthattuk, a cselekmény vonala rendkívül leegyszerűsödik, s ezáltal a történet sokat veszít az izgalomból, a csodából. A részletesebb elemzések kapcsán azt is láthattuk, hogy nemcsak a cselekmény, de a történet szereplői is megváltoznak, helyük, szerepük a mesében átalakul. Ezt egyébként már Propp is megfogalmazta A varázsmese történeti gyökerei (2006) munkájában: „A mese további fejlődésének útja az, hogy a kompozíció rendületlenül megőrződik, a szereplők azonban kicserélődnek. A helyettesítés anyagát a társadalmi lét, a megváltozó életforma szolgáltatja” (Propp, 2006, 353.). Erre a mai mindennapi élet változásai a legjobb példa.

3. *kutatási kérdés: Mennyire ismerik a mai gyerekek a vizsgálat során használt klasszikus meséket?*

Ezt egy egyszerű felméréssel végeztem el a mesék felolvasása előtt. Volt olyan mese, melyet minden gyerek ismert, de olyan is volt, melyet senki sem. Nem került rögzítésre, hogy melyik gyerek ismerte a meséket, így csak átlagban tudjuk megbecsülni egy mese ismertségét a csoporton belül. A következő eredmények születtek:

Hófehérke - 30 tanuló (100%)

Pirosbúocska – 30 tanuló (100%)

Hamupipőke – 26 tanuló (87%)

Békakirály és Vashenrik – 10 tanuló (33%)

Hamlet – 0 tanuló (0%)

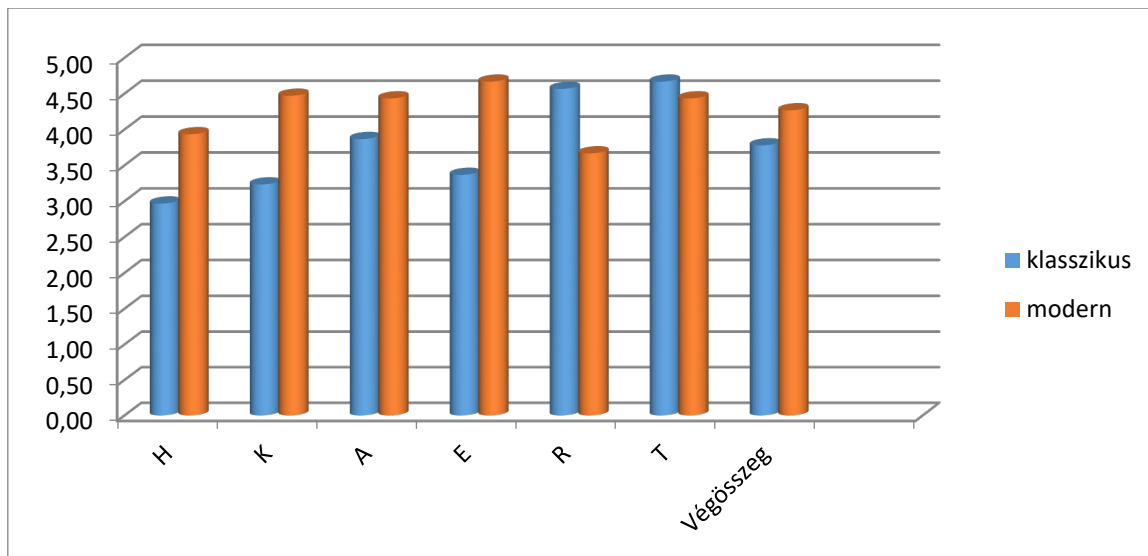
A szélkötő Kalamona – 0 tanuló (0%)

Az alábbi *hipotéziseket* fogalmaztam meg a disszertáció elején:

1.H: A mai gyerekek minden fajta modern meseátíratot előnyben részesítenek a klasszikus mesékkal szemben, még akkor is, ha bizonyos átírat fajták a mesékkal szemben támasztott feltételeknek nem minden esetben felelnek meg.

A vizsgálat elején megvizsgáltuk a nullhipotézist, mellyel arra voltunk kíváncsiak, hogy van-e szignifikáns különbség a klasszikus és a modern mesék tetszése között. A H_0 vizsgálatának eredménye azt mutatja, hogy a klasszikus és a modern mesék összevetése esetén van

szignifikáns különbség a két mesecsoporthoz között. Tehát ez esetünkben a H_1 érvényességét támasztja alá. Ebben az esetben a mesetípus a független, a klasszikus és a modern kategóriák pedig a függő változó. Az eredmények vizsgálata, a kéttényezős variancia-analízis ismétlések nélkül, a következő ábrán (2. ábra) látható diagramot eredményezte:

2. ábra: A skálán mért tetszés a két mesetípus alapján. H: hiperkorrekciós mese, K: klasszikus történet, A: átfedő történet, E: redundáns mese, R: rövidített történet, T: túlmodernizált mese

A hőmérőn – azaz a skálán – mért értékek szinte ugyanazt tükrözték, mint az előkutatás eredményei. Mindkét típusú, tehát az eredeti és az átfert történeteket is inkább magasabb értékkel látták el, vagyis a mesék inkább a 'tetszés', mint a 'nem tetszés' kategóriájába estek. A legmagasabb érték egyértelműen azt mutatta ezen belül, hogy a modern mese nagyobb tetszést aratott körükben. A mesepárok átlagértékei alapján kialakult egy sorrend, mely szerint leginkább A szélkötő Kalamona meséje tetszett, ezt követte az átfedő mese, a Hófehérke történet, majd pedig a Piroska történet. A kevésbé tetsző mesék közé került a Hamupipőke mese, majd a klasszikus történet, és végül a Békakirály mese. Azt is láthattuk fentebb, hogy az első három helyen szereplő mesére inkább magasabb értékkel voksoltak a gyerekek, míg az utolsó háromra inkább alacsonyabb értékekkel. Az egyesével áttekintett mesepárok eredményei azt mutatják, hogy a rövidített mese és a túlmodernizált mese kivételével, inkább a modern átiratok nyerték el a gyerekek tetszését a skálán mért adatok alapján, amint az a 2. ábrán is látható. Az elővizsgálat módszereit alkalmazva az egyes elemekre adott írásbeli válaszokat minden esetben megvizsgálva azonban már nem volt ennyire egyértelmű a helyzet. A túlmodernizált mese esetén az eredeti történetről lényegesen többet írtak, mely tükröz némi ellentmondást. Az átfedő mesénél már egy kiegyenlítettebb táblázatot eredményeztek a

megjegyzések, bár különböző minőségi jelzőket kapcsoltak hozzájuk. Valószínű, hogy mindkét történetet majdnem egyformán kedvelték, bár a klasszikus történethez azt fűzték, hogy szép és kedves, míg a modernhez azt, hogy vicces, érdekes és szórakoztató. Mintha a két mesével kapcsolatos elvárásokat látnánk itt általánosítva. A harmadik mese esetén, a rövidített változatnál az írásbeli válaszok alátámasztották a skálán mért tetszést, vagyis az eredeti történetre voksoltak inkább. A negyedik mesepár esetén is találunk ellentmondást, hisz a megjegyzésekből kiderül, hogy több dolog sem tetszett a modern történet kapcsán, vagyis jó okunk van feltételezni, hogy a karácsonyi hangulaton kívül a modern történetben más nem fogta meg őket. Az utolsó előtti mesepár a Hamlet – Oroszlánkirály történetek esetén az új, vagyis az utóbbi történet kapott több megjegyzést. A rangsor utolsó meséje a Békakirály történetek, melynél az eredeti történetről jóval többet írtak, mint a modern verzióról, bár a skálán itt is ez utóbbit jelölték magasabb értékekkel, mely szintén egy ellentmondás.

Az egy táblázatba rendezett összes mesére adott választ áttekintve még további ellentmondásokat is felfedezhettünk. Míg az elővizsgálat során a gyerekek szerint akkor tetszik egy történet, ha az a befogadóra olyan hatást gyakorol, hogy szórakoztat, itt főként a cselekmény, a szereplők, a nem reális tartalmak kaptak sok megjegyzést. Pont azok az elemek, amelyek egy mesét mesévé tesznek. A hőmérőn mért értékek és a mesékhez fűzött kommentek nem ugyanazt a sorrendet eredményezték. Az élő szóval történő mesélés során több megjegyzést fűztek az eredeti történetekhez, míg a hőmérőn azt jelezték, hogy a modern mese tetszett inkább. Ez a hipotézis így csak részben verifikálódott, hisz a gyerekek a hőmérőn mért tetszés alapján a Piroska történet és a túlmodernizált mese kivételével – vagyis nem az összes esetben – állították azt, hogy a modern történet tetszett inkább. Az írásbeli válaszok alapján azonban más is láthatóvá vált. A túlmodernizált mese esetén, a skálán mért tetszéstől eltérően (mivel ott csekély különbség volt az eredeti történet javára), a hagyományos meséhez közel háromszor annyi megjegyzést fűztek, tehát fantáziájukat ez mozgatta meg jobban, több minden nyerte el ebben a tetszésüket. Az átfedő mese jóval kiegyenlítettebb képet mutatott az asszociációs felmérésben, bár az elemek száma az eredeti történet esetében itt is egy kicsivel ugyan, de több, mint a modern esetében. A Piroska történetnél szintén ezt tapasztalhattuk, bár ez a tetszési skálán is a klasszikus történet iránti preferenciát mutatta. A redundáns átírat, vagyis a Hamupipőke történet esetén a hozzá fűzött megjegyzések száma egy kicsivel több, mint amit az eredetihez fűztek, de a befogadóra gyakorolt hatással kapcsolatos megjegyzések a modern történettel kapcsolatos hiányérzetükről tanúskodtak. A klasszikus történet átdolgozása, vagyis a Hamlet történet kapcsán, Az Oroszlánkirály esetében említettek több mindent, ez tehát egybeesik azzal, amit a hőmérőn is jeleztek. Az utolsó helyen szereplő hiperkorrekciós átírat is

kissé ellentmondásos, hisz a klasszikus történethez jóval több megjegyzés társult, mint a modernhez. Ezt az alábbi táblázatban összefoglalva is láthatjuk (2. táblázat):

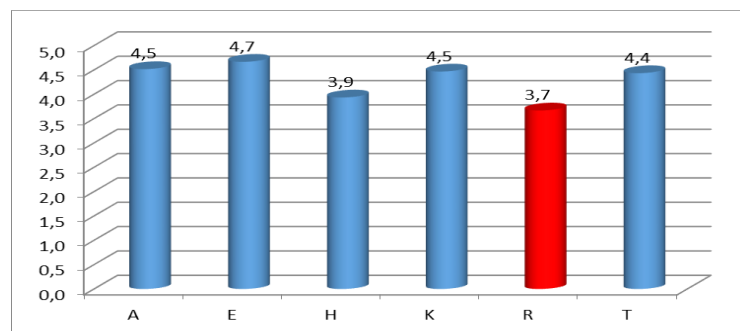
Mesetípus	Klasszikus	Modern	Skálán mért átlag	Megjegyzések száma
T	4,7	4,4	4,55	478 (k:353+m:125)
A	3,9	4,7	4,2	374 (k:194+m:180)
R	4,6	3,7	4,15	188 (k:105+m:83)
E	3,4	4,7	4,05	129 (k:58+m:71)
K	3,2	4,5	3,85	130 (k:52+m:78)
H	3,0	3,9	3,45	214 (k:131+m:83)

2. táblázat: Összehasonlító táblázat a klasszikus és a modern mesékre adott értékek, illetve az írásbeli válaszok alapján. H: hiperkorrekciós mese, K: klasszikus történet, A: átfedő történet, E: redundáns mese, R: rövidített történet, T: túlmodernizált mese. k: klasszikus mese; m: modern mese (saját szerkesztés)

Összefoglalva tehát megállapíthatjuk, hogy a gyerekek első gondolata – a rövidített mesét és a túlmodernizált mesét kivéve – az volt, hogy a modern verzió tetszett jobban, ha azonban megjegyzést kellett hozzá írni, akkor az eredeti történethez írtak több kifejezést vagy szót a Hamlet történet kivételével, ahol egyértelműen a modern tetszett, illetve feltételezzük, hogy Az Oroszlánkirály történetet tekintették kiindulópontnak.

2.H: Befolyásolja a modern mesék tetszését, mennyire ismerik a gyerekek az eredeti történeteket.

Ennek a hipotézisnek a vizsgálatához kéttényezős variancia-analízist használtunk ismétlések nélkül, mely a 3. ábrán látható diagramon a modern meseátiratokra adott értékeket mutatja. Itt a mesetípus a független változó, míg a modern mesék preferenciája a függő változó. Látható, hogy a redundáns mese, az átfedő átírat, a klasszikus történet átírata, a túlmodernizált verzió, a hiperkorrekciós mese, illetve a rövidített változat a tetszési sorrend, melyet összevethetünk azzal, melyik csoport mennyire ismerte ezek eredeti történetét.

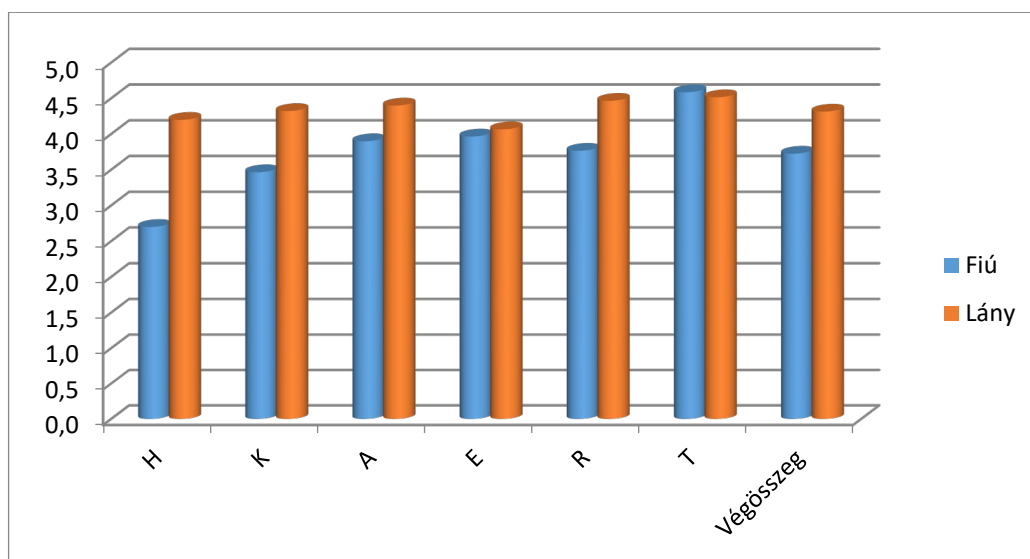
3.ábra: A skálán mért tetszés a a modern mesék esetében. A: átfedő történet, E: redundáns mese, H: hiperkorrekciós mese, K: klasszikus történet, R: rövidített történet, T: túlmodernizált mese

Az állítás verifikálódott több szempontból is, de a tetszési skála nem egyirányú, azaz a tetszés lehet negatív előjelű is. A leginkább tetsző modern történet a Hamupipőke mese, mely esetén egyfajta várakozással ellentétes érzés figyelhető meg, amelyet viszonylag sokan, a gyerekek 87%-a ismert, mégis a megjegyzésekben azt sorolták, mi nem volt a modern mesében megtalálható. A Hófehérke mesét mindenki ismerte, de mivel ebből egy átfedő – tehát az eredeti történetet leginkább követő – átirat született, ezt kedvelték a Hamupipőke után leginkább, talán pont azért, mert ez nem keltett bennük hiányérzetet. A Hamlet történetet a gyerekek közül senki sem ismerte, mégis inkább azok közé a mesék közé került, ahol a modern verzió viszonylag magas értékkel nyerte el tetszésüket (feltételezhetően azért is, mert a modern történetet viszont már látták vagy olvasták). A megjegyzések között viszont találunk olyanokat, amelyekkel azt kifogásolták, hogy túl hosszú volt a történet. Mivel azonban már láthattuk, hogy a mai gyerekek várják az izgalmakat, a szórakoztatást, de ezt könnyen és gyorsan szeretnék, a túl hosszú történetre képtelenek figyelni, hamar ráunnak, s így nem meglepőek ezek a megjegyzések. A szélkötő Kalamona modern meséjét is magas értékkel látták el az első benyomás alapján, viszont ennek eredeti történetét a gyerekek közül senki sem ismerte. Az elővizsgálat során láthattuk, hogy az egyik legtöbb megjegyzés a befogadóra gyakorolt hatás kategóriájára született, illetve ebből a kategóriából kerültek ki azok az asszociációk, amelyeket a legtöbben írtak: vicces, izgalmas, érdekes, jó. Vagyis a mai gyerekek keresik az izgalmat, az érdekességet, egy mesétől azt várják el, hogy szórakoztató legyen. Tehát esetükben akkor nyeri el egy mese a tetszésüket, ha a megfelelő intenzitású izgalmi állapotot képes kiváltani, ráadásul még újdonságot is kínál számukra. A Békakirály eredeti történetét csak a gyerekek harmada ismerte, a skálán mért tetszés a modern történetet az utolsó előtti helyre tette, a megjegyzések száma viszont azt mutatta, hogy az eredeti történethez vonzódtak inkább, csakúgy, mint a 100%-ban ismert Hamupipőke történet kapcsán. A Piroska történetet mindenki ismerte, ennek modern, rövidített változata mégsem nyerte el tetszésüket a megjegyzések alapján, tehát itt az eredetihez

való ragaszkodás erősebb, mint annak a mesének az esetében, amelyet korábban nem ismertek. Talán ennek is volt köszönhető, hogy a tetszési skálán a Piroska történet igencsak rövidre (és üresre) sikerült verziója az 'inkább nem tetsző' kategóriába került. Ezt ugyan gyorsan végig lehetett hallgatni, nem kellett sokáig figyelni, mégis maradt hiányérzet bennük. Tehát az, hogy mennyire ismernek a gyerekek egy mesét, hatással van arra, mennyire tetszik annak átírata. Egyrészt az újdonság erejével ható, érdekes, izgalmas történeteket kedvelik, másrészt a már ismert mesék esetén várják a hagyományos tartalmat, ki tudják tapogatni annak hiányzó részeit és ezt meg is tudják fogalmazni.

3.H A mesék tetszését nem befolyásolja a mesehallgató gyerekek neme.

A kéttényezős variancia-analízis ismétlések nélküli vizsgálata a fiúk és a lányok preferenciáit tekintve az alábbi diagramon látható (4. ábra). Itt a független változó a mesék típusa, míg a függő változó a gyerekek neme.

4. ábra: A mesék skálán mért tetszése nemek és mesetípusok szerint. H: hiperkorrekciós mese, K: klasszikus történet, A: átfedő történet, E: redundáns mese, R: rövidített történet, T: túlmodernizált mese.

A 4. ábra azt mutatja, hogy van különbség a fiúk és a lányok válaszaik között a skálán mért tetszés alapján. A lányoknak a túlmodernizált mese kivételével jobban tetszettek a mesék, mint a fiúknak, bár az értékek alapján elmondható, hogy a lányoknak is ez tetszett a legjobban. Viszonylag nagy különbség figyelhető meg a hiperkorrekciós mese és annak eredeti története esetében, amely valószínűleg a fiúk által 'lányosnak' ítélt modern történet számlájára írható. Nem lehet ez véletlen, hisz ez a mese egy Barbie-könyv. Ha ezt összevetjük az írásbeli

válaszokkal, az eredmények a következőképpen alakulnak. A túlmodernizált mese esetében összesen 478 megjegyzést fűztek a történetekhez, melynek során a fiúk több mindent írtak, mint a lányok, de láthattuk, hogy ez egyezik a fiúk által a hőmérőn jelölt nagyobb tetszéssel. Az átlagban második legnagyobb tetszést kiváltó mese az átfedő történet volt, mely a lányoknak tetszett inkább a skála alapján, és ennek megfelelően több megjegyzést is fűztek hozzá, összesen pedig 374-et. A rövidített Piroska történet és párja átlagos tetszési értéke a harmadik helyre sorolta a meséket, melynél a fiúk az eredeti történethez kicsivel több megjegyzést, míg a modern történethez mindössze eggyel kevesebbet fűztek, mint a lányok. A skálán mért tetszés azonban a lányok preferenciáját mutatja. Érdekes lehet még, hogy a megjegyzések mennyisége alapján ez a mese a negyedik helyre szorult. A redundáns mesepár átlagértékeit tekintve a negyedik, a hozzá fűzött kommentek számát tekintve pedig az utolsó. A lányok és a fiúk tetszési skálán mért értékei kis mértékben, de a lányok felé billentik a tetszést, a hozzá fűzött megjegyzések száma is ugyanezt tükrözi. A klasszikus történet és átírata a tetszési skálán mért értékek alapján és a megjegyzések számát tekintve is az utolsó előtti, a lányoknak egyértelműen jobban tetsző történet az eredeti történet alapján a fiúknál és a lányoknál is ugyanannyi megjegyzést eredményezett, míg a lányok esetében a modern történetnél egyértelműen sokkal többet. A tetszési átlagértékek alapján utolsó helyre szorult hiperkorrekciós mese a tetszési skála alapján a lányoknak sokkal jobban tetszett, mint a fiúknak, bár érdekes lehet, hogy a hozzá fűzött megjegyzések alapján nem ez a mese az utolsó (összesen 214 megjegyzést írtak hozzá), hanem ilyen összehasonlításban a negyedik helyen áll. Az is érdekes továbbá, hogy a fiúk több megjegyzést fűztek mindkét meséhez annak ellenére, hogy a skálán mért tetszés alapján alacsony értékeket láthattunk esetükben. A válaszok tehát azt sugallják, hogy a lányok kedvelték jobban a meséket a túlmodernizált mese kivételével, ahol egy eddig számukra ismeretlen mesepárral találkoztak egy olyan történet kapcsán, melynek főhőse egy felnövekedő fiú, illetve egy 'nyomozós' történet, mely feltételezhetően a fiúkhöz állt közelebb.

4.H: A mai gyerekek a meseélményeiket olvasás vagy mesehallgatás során szerzik.

Ez a hipotézis az elővizsgálat kutatásai alapján nem látszik igazoltnak. A kódolók a gyerekek által írt kifejezések csoportosításakor felállítottak kategóriákat, melyek áttanulmányozása választ ad arra, milyen módon jutnak meseélményekhez. Több kategóriában is találunk erre utalást. A szereplőkre vonatkozó megjegyzések között a következőket is megtaláljuk: Spiderman, Garfield, Tom és Jerry. Ők rajzfilmek, filmek szereplői, így a felsorolás alapján kitűnik, mit is tartottak mesének és nem az élő szóval mesélt történetekre gondoltak. Az

esztétikai élmény kapcsán is megfogalmazzuk olyat, mint: szépen van rajzolva, szép a helyszín, szép virágok vannak benne, van benne szivárvány – melyek képi stimulust sugallnak. A közvetítő médium kategóriában pedig egész sor erre utaló megjegyzést láthatunk: zenés, élvezhető mesélő szépen meséli, van benne tánc, a tévében látott meséket szeretem, olvasni is lehet és nézni is, a tévében is jó nézni, jó nézni, kedvenc tévécsatornáim vannak, dallal kezdődik, mert magyarul van, mert angolul van, ritmusos. De az egyéb kategóriába is került néhány megjegyzés, amely elgondolkodtató a hipotézis függvényében: csajos, bulis, hülyeségek vannak benne. Maga a közvetítő médium kategóriája a harmadik legfontosabb volt a gyerekek számára az elővizsgálat eredményei alapján. Igaz, ebből nem lehet megállapítani, mennyien vannak, akiknek olvasnak, vagy aki mesét olvas, de a felsorolásból úgy tűnik, szép számban vannak, akik inkább mesét néznek, mint hallgatják, amit a felnőttek mesélnek. Érdekes lehet itt megemlíteni Havlikné Rácz Andrea és Pozsár Éva (2013) felmérését, melyet óvodások szüleinek körében végeztek, s amely két kérdésre kereste a választ: mi jellemzi a családok otthoni mesélési szokásait, illetve melyek azok a tényezők, amelyek ezt befolyásolják. Arra a következtetésre jutottak a szerzők, hogy egyrészt főként az anyához kötődik az otthoni mesélés, másrészt szinte teljes mértékben fontosnak tartják a szülők az otthoni mesélést ugyan, mégis ehhez képest csak 40% nyilatkozott úgy, hogy a családban rendszeresen vetítenek (nem tévén néznek!) mesét. Nem szabad elfelejtenünk, hogy ez a felmérés az óvodás korú gyermekekre vonatkozott, így okkal feltételezhetjük, hogy az általános iskolába lépve, illetve felsőbb osztályokba érve ez az arány – ha nem is csökken (feltehetően csökken) – nagyobb biztosan nem lesz. Tóth Máté felmérése (2019) talán még jobban árnyalja ezt a képet. Ennek során egy országos, reprezentatív 1500 fős mintán végzett kutatás szintén keresett választ olyan kérdésre is, hogy mesélnek-e a szülők a gyerekeiknek, illetve ez milyen következményekkel jár a későbbi olvasási szokások kialakulására. Mivel 2017-ben is készült hasonló felmérés, így még egy lehetséges pozitív-negatív irányú elmozdulás is megfigyelhető volt az adatokból. Ez alapján a következő eredmény született: „A szülők a válaszaikban erősen torzíthatták az eredményeket pozitív irányban, elsősorban a mesélés gyakoriságára vonatkozóan. Érdekes módon azoknak az aránya nem változik érdemben az egyes korosztályok esetében (8-9% körül), akiknek soha nem meséltek vagy mesélnek. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy 2017-ben még a mesét egyáltalán nem olvasó családok aránya csak 7% körül volt” (Tóth, 2019. 24.).

Végül, de nem utolsósorban a mai gyerekek preferenciáiról néhány szó. Az elővizsgálat azt mutatta, hogy sokat tudnak a mesékről, de a mesékkal több csatornán keresztül találkoznak. Van olyan klasszikusnak számító Grimm mese (Békakirály) vagy ismert magyar népmese (A szélkötő Kalamona), amelyet nem, vagy csak kevesen ismernek, ezért jó okunk van feltételezni,

hogy a filmekben vagy a televízióban nem ezeket nézik. Míg a skálán mért tetszés azt mutatta, hogy nagyon 'menő' azt mondani, hogy ha valami modern, akkor mindig csak jobb lehet, addig a mesékről írt megjegyzések nem erről tanúskodnak. Szórakoztatónak tartanak egy modern, általuk eddig nem ismert történetet, mégis válaszaikból úgy tűnik, az eredeti jobban megérinti őket. Ha pedig egy általuk ismert mesével találkoznak, annak modern változatából hiányolják azt, ami az eredeti történetet széppé, varázslatossá tette.

4. Kitekintés

A jövőben terveim között szerepel, hogy egy olyan ismert mesét találjak, amelynek mindenféle átirat típusát el tudom mesélni a gyerekeknek, s ebből lehet, hogy még jobban látszana, melyik áll hozzájuk a legközelebb, melyikből mi hiányzik számukra. Kutatásomat szeretném öt évente megismételni és képet kapni arról, hogyan változik a helyzet a gyerekek preferenciái és a modern meseátirat típusok, az aktuálisan tükröződő változások terén. Ezzel együtt talán a szülőkről, az ő változásairól is levonhatnánk néhány hasonló tanulságot. Fel szeretném mérni, hogy a szülők milyen gyakran olvasnak vagy mondanak mesét azoknak a gyerekeknek, akikkel a jövőben felmérést készítek, így a jövőben végzett kutatásaim során több változót is figyelembe szeretnék venni. Azt is meg szeretném vizsgálni továbbá, hogy az általam felállított meseátirat-kategóriáknak vannak-e olyan általános jellemzői, melyek kategóriánként legalább tíz-tíz mese morfológiai vizsgálata alapján láthatóvá válnak.

5. A tézisekhez felhasznált szakirodalom

1. Bárdos, J. (2018). *A klasszikus tündérmesék korszerűsége*. Budapest: Pont Kiadó.
2. Blankier, M. (2017). Adapting and transforming "Cinderella": Fairy-tale adaptations and the limits of existing adaptation theory. *Interdisciplinary Humanities*, 31(3), 108-123.
3. Boldizsár, I. (1997). *Varázslás és fogyókúra: Mesék, mesemondók, motívumok*. Budapest: JAK: Kijárat Kiadó.
4. Büki, P. (1995). A népmese és a mentálhigiénié. *Új Pedagógiai Szemle*, 95(3), 48-58.
5. Gyenes, Zs. (2009). A mese mint az egyik leghatékonyabb nevelési eszköz. *Képzés és Gyakorlat*, 7(1-2), 131-140.
6. Havlikné Rácz, A. – Pozsár, É. (2013). Otthoni mesélési szokások vizsgálata öt-hat éves szegedi óvodások körében. *Módszertani Közlemények*, (53) 2, 12-20. Retrieved from http://acta.bibl.u-szeged.hu/31801/1/modszertani_053_002_012-020.pdf
7. Kádár, A. (2017). Saját sorsot varázsolni. In I. Szávai (Ed.), *A mese hídszerepe* (pp. 42-57). Budapest: Pont Kiadó.
8. Kovács, M. & Stiblar, E. (2014). A népmese megélésének szerepe az olvasóvá nevelésben. In P. Gombos (Ed.), *Kié az olvasás? Tanulmányok az olvasóvá nevelésről* (pp. 40-51). Budapest: Magyar Olvasástársaság.
9. Propp, V. J. (1999). *A mese morfológiája*. Budapest: Osiris Kiadó.
10. Propp, V. J. (2006). *A varázsmese történeti gyökerei*. Budapest: L'Harmattan Kiadó.
11. Szalay, L. B. & Deese, J. (1978). *Subjective meaning and culture: An assessment through word associations*. Hillsdale, N. J.: Lawrence Erlbaum Associates.
12. Tancz, T. (2009). Népmese és szocializáció. In I. Szávai (Ed.), *Mint a mesében?* (pp. 45-53). Budapest: Pont Kiadó.
13. Tóth, M. (2019). A 3-18 év közötti hazai lakosság olvasási és könyvtárhasználati szokásai 2019-ben. 1-74. Retrieved from: https://webmail.ke.hu/owa/redirect.aspx?C=EsJ67fiiI1SI8MXB-Qu0oiTPCweH8kTL91zs7RgL_sWfW0rt-PjYCA..&URL=http%3a%2f%2fwww.azenkonyvtaram.hu%2fdocuments%2f11543%2f49234%2fToth_Mate_gyerek_olvasas_konyvtarhasznalat.pdf%2f18596353-e1fa-4740-9a91-8ca797306668
14. Vidákovich, T. (2009). A kövekeztetés fejlődésének segítése. In J. Nagy (Ed.), *Fejlesztés mesékkal* (pp. 81-104). Szeged: Mozaik Kiadó.

15. Zipes, J. (1981). Second thoughts on socialization through literature for children. *The Lion and the Unicorn*, Vol. 5, 19-32. doi: [10.153/uni.00.033](https://doi.org/10.153/uni.00.033)

6. A doktori értekezés témakörében megjelent publikációk

Tanulmányok:

1. Kopházi-Molnár, Erzsébet: Reception of a Modern Cinderella In: Nagyházi, Bernadette; Vörös, Klára (szerk.) *Innováció a neveléstudomány elméleti és gyakorlati műhelyeiben: Tanulmánykötet* Kaposvár, Magyarország: Kaposvári Egyetem, (2014) pp. 147-152., 6 p.
2. Kopházi-Molnár, Erzsébet: Mitől tetszenek a mesék? pp. 210-224. In: Nagyházi, Bernadette (szerk.) *IX. Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia: Nevelés és tudomány, neveléstudomány a 21. században*: Tanulmánykötet Kaposvár, Magyarország: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar, (2015) p. 456
3. Kopházi-Molnár, Erzsébet: Olvassunk mesét... de melyiket? avagy rövid barangolás a modern meseátiratok útvesztőjében In: Kolosai, Nedda; M, Pintér Tibor (szerk.) *A gyermekkultúra jelen(tőség)e*. Budapest, Magyarország: ELTE Tanító- és Óvóképző Kar, (2016) pp. 198-211., 14 p.
Független idéző: 1, Függő idéző: 0, Nem vizsgált idéző: 0, Összes idéző:
4. Kopházi-Molnár, Erzsébet: Már nem divat a házasság?!: avagy egy modern meseátirat üzenete mai lányoknak ACTA SCIENTIARUM SOCIALIUM : 47 pp. 41-53. 13 p. (2017)
5. Kopházi-Molnár, Erzsébet; Tarai, Zoltán: Piroska MEGA farkas esete nagyival KÉPZÉS ÉS GYAKORLAT: TRAINING AND PRACTICE 15: 1-2 pp. 135-158. 24 p. (2017)
6. Kopházi-Molnár, Erzsébet: Mesék befogadásának mérése – egy lehetséges modell [Measurement of the reception of fairy tales –a possible model] ANYANYELVI KULTÚRAKÖZVETÍTÉS 3: 2 pp. 28-44. 17 p. (2021)

Konferencia szereplések:

7. Erzsébet, Kopházi-Molnár: Reception of a Modern Cinderella p. 76 In: Nagyházi, Bernadette (szerk.) *7. Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia*:

Innováció a neveléstudomány elméleti és gyakorlati műhelyeiben: Absztraktkötet
Kaposvár, Magyarország: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, (2013)

8. Kopházi-Molnár, Erzsébet: Olvassunk mesét! De melyiket?! Avagy rövid barangolás a modern meseátiratok útvesztőjé-ben: Avagy rövid barangolás a modern meseátiratok útvesztőjében p. online In: Gyermek kultúra Konferencia és Kiállítás 2014. november 20–21.: Absztraktfüzet Budapest, Magyarország: ELTE Tanító- és Óvóképző Kar, (2014)
9. Kopházi-Molnár, Erzsébet: Mitől tetszenek a mesék? In: Nagyházi, Bernadette (szerk.) *IX. Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia: Nevelés és tudomány, neveléstudomány a 21. században: Absztraktkötet* Kaposvár, Magyarország: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar, (2015) p. 63
10. Kopházi-Molnár, Erzsébet: Modern meseátiratok MEGA gyerekek [Modern Rewritten Versions of Tales and/MEGA Children] In: Márhoffer, Nikolett; Szekeres, Nikoletta; Szücs-Rusznak, Karolina (szerk.) *Horizontok és dialógusok II. konferencianapok: Absztraktkötet.* Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet, (2016) pp. 149-150., 2 p.
11. Kopházi-Molnár, Erzsébet: Tetszik, vagy nem tetszik? p. 12 In: XXI. századi kompetenciák: Kisgyermek és kisiskolások verbális és literális tevékenységeinek kompetenciaalapú megközelítése a KÉP-korszakban. Absztrakt. Budapest, Magyarország: ELTE Tanító- és Óvóképző Kar, (2016)